

TEM/IYR 12.5.2023

TEM-näkökulma: Investointien edistäminen ja luvituksen sujuvoittaminen

Investoinnit

Suomi on jäänyt investoinneissa jälkeen keskeisiin verrokkimaihin verrattuna. Investointien kasvua tarvitaan talouden kestäväen kasvun, tuottavuuden ja kilpailukyyn parantamiseksi. Lähivuosina merkittäviä investointeja tarvitaan ennen kaikkea digivihreään siirtymään. Valtaosan investointien lisäyksestä on tultava yrityksiltä. Julkisen vallan tehtävänä investointien lisäämisessä osana kasvupolitiikkaa on ennen kaikkea toimintaedellytysten luominen eli investointeja houkuttelevan ja vakaan toimintaympäristön vaaliminen.

Yritykset investoivat ja rakentavat uutta kapasiteettia maihin, joissa puitteet investoinneille ovat suotuisimmat. Kansainvälinen kilpailu investoinneista on kovaa, ja esimerkiksi Yhdysvallat tarjoaa vihreän siirtymän investoinneille todella järeitä tukia. Suomi on investoinneissa jäänyt jälkeen keskeisiin verrokkimaihin verrattuna, ja ulkomaisten sijoitusten kanta suhteessa BKT:een on alhaisempi kuin muissa Pohjoismaissa ja Baltian maissa. Viimeisten noin kymmenen vuoden aikana Suomeen suuntautuvien suorien ulkomaisten sijoitusten kanta suhteessa BKT:een ei ole kasvanut, vaan osuus on säilynyt hieman yli 30 prosentissa, kun esimerkiksi vuonna 2019 muiden Pohjoismaiden ja Baltian maiden keskiarvo oli 49 %.

Investointien edistämiseksi on syytä laatia ja toteuttaa poikkihallinnollinen toimenpideohjelma. Sen tavoitteena on koordinoita kannusteita ja muita toimenpiteitä investointien edistämiseksi mukaan lukien luvituksen sujuvoittaminen. Ohjelmassa painotettaisiin erityisesti kestävää talouskasvua ja tuottavuuden kasvua tukevia investointeja. Painotuksena olisivat erityisesti sellaiset kansainvälisesti toimivien kotimaisten ja ulkomaisten yritysten investoinnit, joista Suomi kilpailee muiden maiden kanssa.

Investointien kasvun esteet ja osin ratkaisutkin ovat pitkälti tiedossa, ja toimenpiteitä investointiympäristön parantamiseksi on jo toteutettu. Investointiympäristön ennakoitavuuden parantamiseksi ja investointien edistämiseksi tarvitaan kuitenkin valtioneuvostotasoinen yhteinen tilannekuva sekä tilannekuvan pohjalta linjaukset tarvittavista toimenpiteistä ja niiden toteutuksesta.

Luvitus

Luvituksen ennakoimattomuus ja hitaus on todettu keskeiseksi esteeksi erityisesti teollisille investoinneille. Luvituksen sujuvoittaminen on tärkein yksittäinen keino vauhdittaa teollisuuden vihreän siirtymän investointeja Suomessa.

Lupajärjestelmä pitää tehostaa nopeammaksi, joustavammaksi ja ennakoitavammaksi. Luvitusta sujuvoitetaan ja nopeutetaan parantamalla lainsäädäntöä, tiivistämällä viranomaisten välistä vuorovaikutusta ja vakiinnuttamalla monilupaisia hankkeita koskeva yhden luukun toimintamalli.

Luvitusta on yritetty sujuvoittaa pitkään, viimeksi Marinin hallituksen kaudella. Vuoden 2023 alusta tuli voimaan ns. vihreän siirtymän hankkeiden määräaikainen etusijamenettely. Lupajärjestelmää on lisäksi sujuvoitettu esimerkiksi digitalisaatiota edistämällä ja lupavelvollisten lukumäärää vähentämällä.

Sujuvoittamisen lisäksi investointien edistäminen edellyttää nykyistä selkeämpää, läpinäkyvää ja yksiselitteisempää lupajärjestelmää. EU-tason lainsäädännöstä ja siitä tehdyistä oikeustulkinnosta (Weser) tuleva luvitusta hallitseva varovaisuusperiaate on vaikeasti ratkaistavissa. Weser-tulkinta vaikeuttaa etenkin vesistön kuormittavuuteen liittyvien uusien investointien luvitusta. Uudistusten tarkoitus ei pidä olla alentaa ympäristönsuojelun tai kokonaisturvallisuuden tasoa vaan vähentää hallinnollista raskautta ja lisätä ennustettavuutta.

Yritysten tasavertaisen kilpailuasetelman varmistamiseksi on kansainvälistä tai EU-lainsäädäntöä implementoidessa pidättäydyttävä säätämästä kansallisia lisävelvoitteita. Lisäksi vihreän siirtymän hankkeiden luvituksessa on korostettava kaikkien yhteiskunnallisten vaikutusten tasapainoista arviointia. Lupaprosessissa on tunnistettava hankkeiden lähiympäristölle aiheuttaman kuormituksen rinnalla vihreää siirtymää edistävät mahdollisesti jopa globaalin mittakaavan hyödyt.

Rakenteelliset toimet

Luvitusta sujuvoitetaan ja nopeutetaan muuttamalla lainsäädäntöä, tiivistämällä viranomaisyhteistyötä ja mahdollistamalla nykyisen peräkkäisen etenemisen sijaan eri lupaprosessien samanaikainen käsittely. Sujuvoittamisen lisäksi on harkittava luvitusjärjestelmän kokonaisvaltaisempaa uudistamista, koska tämänhetkistä tilannetta ei voi pitää tyydyttävänä.

Rakenteellisia ratkaisuja arvioitaessa TEM pitää ensisijaisena vaihtoehtona luvitukseen liittyvien uudistusten toteuttamista virastorakennetta maltillisesti muuttaen. Ratkaisu edellyttää muutoksia toimintavoissa ja eri viranomaisten vuorovaikutuksen tiivistämistä ja nopeuttamista sekä mahdollisesti viranomaisten keskinäisen valitusoikeuden rajaamista. Aluehallinnon toimintaa sekä toimiala- ja resurssiohjausta kehittämällä, virastomäärää vähentämällä ja toimialueita suurentamalla voidaan vastata entistä paremmin muuttuvan toimintaympäristön ja esim. sujuvampien luvituskäytäntöjen vaatimuksiin sekä sopeutua niukkeneviin resursseihin.

Lupaprosessin koordinaatio keskitetään yhdelle viranomaiselle, ja lupa-asiat hoidetaan keskitetysti yhdessä prosessissa.

Jatketaan TEM:n koordinoiman *Luvat ja valvonta* –hanketta ja vakiinnutetaan siinä kehitetyn toimintamallin ja digitaalisen alustaekosysteemin hyödyntäminen. *Luvat ja valvonta* -palvelu sujuvoittaa luvitusprosessia erityisesti monilupaisissa hankkeissa.

Edistetään viranomaisyhteistyötä lupaprosessin aikana. Tavoitteena on nopeuttaa lupien käsittelyä ja vähentää lupiin liittyvien muutoksenhakujen määrää, kun eri viranomaisten näkökulmat otetaan huomioon jo luvan käsittelyn koordinaatiossa.

Varmistetaan lupaprosessin sujuvuus huolehtimalla lupaviranomaisten ja tuomioistuinten riittävästä resurssoinnista ja osaamisesta.

Sisällölliset toimet

Rakenteellisten uudistusten lisäksi tarvitaan myös sisällöllisiä toimia eli vihreän siirtymän investointien kannalta keskeisten lupien/lupavaatimusten tarkastelua ja virtaviivaistamista.

- Toteutetaan vihreän siirtymän investointeja edistävä intressivertailulaki.
- Säädetään teollisten investointien kannalta merkityksellisten lupasäädösten (lupalakien) yhdeksi tavoitteeksi investointien edistäminen.
- Asetetaan koko luvitusketjua (kaikkia teollisten investointien kannalta merkityksellisiä lupia) koskeva enimmäiskäsittelyaika (esimerkiksi kahdeksan kuukautta). Tekninen ratkaisu määräaikojen seurantaan on toteutettu *Luvat ja valvonta* -palvelussa.
- Luovutaan teollisten investointien kannalta merkityksellisten lupien lupaehtoja ja lupamenettelyitä koskevasta EU-lainsäädäntöön nähden kansallisesta lisäsääntelystä.
- Poistetaan päällekkäiset lupavaatimukset kaikista teollisten investointien kannalta merkityksellisistä lupasäännöksistä (lupalaeista).
- Huolehditaan, että vesienhoidon ympäristötavoitteisiin liittyvän lainsäädännön valmistelu tukee erityisesti vihreän siirtymän investointien luvitusta. Mikäli vesienhoidon ympäristötavoitteista säädetään niin, että ne tulevat kansallisessa lainsäädännössä sitoviksi, käynnistetään säädösvalmistelu, joka mahdollistaa tarvittavien joustomekanismien pikaisen käyttöön oton.
- Arvioidaan teollisuuden tarvitsemien lupien lupaehtojen ja viranomaismenettelyiden toimivuus (joustavuus) poikkeusolosuhteissa ja tehdään tarvittavat lainsäädäntömuutokset.

